

4. Solovyova A.S. Ryzky formuvannya suspil'stva spozhyvannya u suchasniy Ukraini / A.S. Solovyova // Naukovi pratsi. Politychni nauky. – 2012. – Vyp. 185. – Tom №197. – S. 63–66.

5. Bodryyyar Zh. Obshchestvo potreblenyya. Eho myf'i y struktury / Zh.Bodryyyar; per. s frants. – M.: Respublyka; Kul'turnaya revolyutsyya, 2006. – 269 s.

6. Toryanyk V.M. Politychnyy konsumerizm yak rezul'tat marketyzatsiyi politychnoyi borot'by v konteksti poslablennya partiynoho aktyvizmu / V.M. Toryanyk // Visnyk natsional'noyi akademiyi im. Yaroslava Mudroho. – 2011. – №9. – S. 247–254.

7. Toryanyk V. M. Marketynhova oriyentatsiya yak systemotvirnyy chynnyk suchasnoho politychnoho protsesu / V. M. Toryanyk // Hrani. – 2011. – № 6 (80). – S. 121–124.

8. Zos'ka Ya.V. Osoblyvosti spozhyvat'skykh ustanovok naselennya Ukrainy za umov informatsiynoho suspil'stva // Sotsial'ni tekhnolohiyi. Aktual'ni problemy teorii i praktyky. – 2011. – № 4 (51). – S. 294–302.

9. Toryanyk V. M. Spozhyvchyy boykot yak instrument politychnoho konsumeryzmu / V. M. Toryanyk // Hrani. – 2011. – № 4 (78). – S. 144–148.

10. Nabrusko I. Sotsiokul'turni osoblyvosti spozhyvchoyi povedinky yak katehoriyi sotsiolohichnoho analizu / I.Nabrusko // Psykholohiya i suspil'stvo. – 2012. – №3. – S.95–100.

11. Solovyov V. M. Novyy derzhavnyy menedzhment yak napryam reformuvannya derzhavnoho upravlinnya u Velykiy Brytaniyi / V.M. Solovyov // Derzhava ta rehiony. Ser. Derzh. upr. – 2010. – Vyp. 3. – S. 114–119.

12. Kosmii O. M. Elekronni derzhavni posluhy yak zasib komunikatsiyi hromadyans'koho suspil'stva i derzhavy / O.M. Kos'miy // Vos'mi yurydychni chytannya. Pravovi problemy vzayemodiyi vlady i hromadyans'koho suspil'stva: materialy Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi (10–11 zhovtnya 2012 r.) / red. kol. V. P. Andrushchenko [ta in.]. – K., 2012. – S. 336–339.

Kosmii O. M., PhD in political Science, senior lecturer, Chair of socio-humanitarian disciplines Institute of Criminal–Executive Service (Ukraine, Kyiv), helen.suprunenko@gmail.com

Formation of Political Consumption in Modern Society

The modern political process is characterized by its extending, entering all spheres of social life due to the regulatory function and also to the spreading of democratic ideas in order to form an active public position. The purpose of this article is to analyze the main causes of appearing and peculiarities of political consumption functioning in modern society. In our research we have used the general scientific methods of analyses and synthesis, induction and deduction. The political consumption is considered here in its wide meaning and includes both politically-motivated consumptive behaviour and consuming of political values, ideas, decisions and state services. We should notice that political consumption appears on the basis of the development of communication technologies and mass media means; democratic ideas and bureaucracy criticism. It provides both politically-motivated consuming of goods and services and transfer of political values, ideas and state services.

Keywords: political consumption, democracy, society of consuming.

Космий О. М., кандидат политических наук, старший преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин, Институт криминально-исполнительной службы (Украина, Киев), helen.suprunenko@gmail.com

Становление политического консьюмеризма

Рассматриваются предпосылки становления и функционирования политического консьюмеризма. С помощью общенаучных методов (анализа и синтеза, индукции и дедукции) было выяснено основные причины возникновения консьюмеризма и дано определение указанному феномену. Установлено, что основной зародок консьюмеризма является развитие, распространение информационных технологий и, как следствие, формирования общества потребления. В данном исследовании политический консьюмеризм рассматривается в широком смысле: предусматривает и политически мотивированный потребительское поведение, и собственно преобразование политики в объект потребления (использование политических ценностей, идей, решений и государственных услуг индивидом). Отмечается, что в политической сфере консьюмеризм формируется на основе демократических идей и на фоне бюрократизации политической действительности. Основными последствиями развития данного феномена является разрушение классических партийных структур, индивидуализация политической активности, понимание политической сферы как таковой, что направлена на обеспечение функционирования социума.

Ключевые слова: политический консьюмеризм, демократия, общество потребления.

* * *

УДК 321.01

Криворучко О.
магістр політології, Національний університет
"Києво–Могилянська Академія" (Україна, Київ),
krivoruchko@i.ua,

Рибак В.
магістр політології, Національний університет
"Києво–Могилянська Академія" (Україна, Київ),
locodarffin@gmail.com,

Ярославцева Є.
магістр політології, Національний університет
"Києво–Могилянська Академія" (Україна, Київ),
yaroslavtseval@ukr.net

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА В ДИСКУРСАХ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ І РОСІЇ

Проведено аналіз дискурсів президентів України та Росії щодо зовнішньої політики України (інтеграції до Євросоюзу або до Митного союзу) протягом періоду з 25 лютого 2010 року до 10 листопада 2013 року, спираючись на теорію дискурсу Е. Лаклау і Ш. Муффа. У висновках автори демонструють взаємозв'язаність дискурсів президентів України та Росії, наявність чіткого діалогу між політиками та динаміку його змін.

Ключові слова: дискурс-аналіз, зовнішня політика України, В. Янукович, В. Путін, Д. Медвєєв.

Найбільшим простором для формування дискурсу, без сумніву, є владні відносини. У них завжди багато акторів, кожен із яких формує власний горизонт сенсів, власний життєвий світ. Особливо цікавими у цьому відношенні є міжнародні відносини, які є хаотичнішими за своєю природою, аніж владні відносини всередині держави – тому і поведінка акторів характеризується багатовекторністю та різноплановістю. Відповідно, простір для формування дискурсів ширший.

Не виникає сумнівів стосовно того, що протягом останніх чотирьох років перед Україною постав дуже важливий вибір: у якому напрямку рухатись, до Євросоюзу, чи ж до Євро-Азійського союзу. Відповідальною за вибір є поточна влада, тому формування дискурсів потрібно шукати у її діяльності.

Будь-яка діяльність має офіційну та неофіційну сторону. Ми не мали змоги досліджувати неофіційні, "кулуарні" відносини та дискурси, які там формувались, але офіційна діяльність – є цілком відкритою. Дане дослідження присвячене тому, яким чином формуються дискурси у євроінтеграції України, а також у реакції Російської Федерації на цю політику – аби сформувати уявлення про те, якими бачить шляхи інтеграції влада.

Для дослідження дискурсів зовнішньої політики у промовах президентів будемо застосовувати дискурс-аналіз, який є лише одним із соціально-конструктивістських підходів, але його особливо широко використовують на практиці [1, с. 23]. У цій роботі ми будемо спиратися на теорію дискурсу Е. Лаклау і Ш. Муффа.

*Аналіз промов Президента України
за період 25.02.2010 – 10.11.2013*

Напрямок зовнішньополітичних відносин держави задається чинною владою. У свою чергу зовнішньополітичний дискурс у найбільш концентрованому вигляді може виражатися у промовах Президента України, як глави держави та єдиної посадової особи, яка може виступати від її імені [5]. Звичайно, промови – не єдине

джерело, за якими можна дослідити дискурс зовнішньополітичних відносин, однак, ми присвятили увагу саме тому, що було безпосередньо сказано Президентом, і розміщено у на офіційному сайті, адже на промови Президента посилаються (наприклад, у ЗМІ), і часто при творенні інших дискурсів, ми ж вирішили дослідити первинне джерело.

Отож, за час перебування на посаді Президента, протягом періоду з 25 лютого 2010 до 10 листопада 2013, В. Ф. Янукович виголосив 232 промови, загальною кількістю слів 186 636 [3], тож можемо прослідкувати динаміку та особливості сказаного Президентом, для цього був створений і проаналізований архів промов В. Януковича. Є сенс перевірити присутність у промовах Європейського Союзу, Митного союзу і Росії (які ми далі розділяти не будемо, оскільки зовнішньополітичний вектор на Митний союз і Росію, нас у даному випадку цікавить як альтернатива ЄС).

Таблиця 1

Присутність у промовах В. Януковича Європейського Союзу, Митного союзу і Росії

	2010	2011	2012	2013 (до 10.11)
Загальна кількість слів	30 111	54 143	60 279	42 103
Кількість згадок "Європейський Союз", "ЄС"	55 (0,18% від усіх слів)	68 (0,15% від усіх слів)	33 (0,05% від усіх слів)	55 (0,13% від усіх слів)
Кількість згадок "Митний союз"	0	4 (0,007% від усіх слів)	6 (0,009% від усіх слів)	10 (0,02% від усіх слів)
Кількість згадок "Росія"	39 (0,12% від усіх слів)	20 (0,03% від усіх слів)	45 (0,07% від усіх слів)	27 (0,06% від усіх слів)

Вищенаведена таблиця показує, що обидва напрямки – ЄС, Росія+Митний союз – зовнішньої політики присутні у промовах В. Януковича, причому практично однаково за всі роки президенства. Слід звернути увагу на те, яким чином фіксуються значення навколо напрямів ЄС та Росія+Митний союз. Для того, що прослідкувати динаміку, визначити чи відбуваються зміни у промовах, розглянемо роки окремо.

2010 рік. Європейський Союз та Росія+Митний союз конкретизується у промовах через низку супутніх понять, які стабільно зустрічаються у контексті ЄС і Росії та Митного союзу. Розглянемо, які саме ключові поняття зустрічаються, і яким чином вони висвітлюються у промовах В. Януковича. Розпочнемо з ЄС. Ключові поняття, які фігурували навколо ЄС у 2010 р. були інтеграція, яка "залишається пріоритетним напрямком нашої зовнішньої політики", Угода про асоціацію з ЄС, яка є "ключовим моментом у розвитку відносин між Україною та Євросоюзом", модернізація, реформи мають на меті перетворення у різних сферах, щоб відповідати "стандартам ЄС", крім того присутні і кризові процеси в ЄС ("серйозний іспит на життєздатність складає Європейський Союз"), також у темі відносин Україна–ЄС зустрічаються такі поняття, як зона вільної торгівлі, безвізовий режим, і прагматизм, який поділяють партнери. Звернімося до ключових понять, що переважають у контексті Росії, найчастіше мова йде про "формулу стратегічного партнерства", також присутній лейтмотив спільної історії та братерства двох народів, і тема російських енергоносіїв.

Загалом, у 2010 р. В. Янукович, принаймні у промовах, намагається відновити стратегічні відносини з Росією, з іншої сторони, він залишає за євроінтеграцією статус пріоритетного зовнішньополітичного напрямку. Водночас, промови побудовані так, щоб ніяким чином не протиставити обидві перспективи, та плюс–мінус врівноважити їх значення. Щодо Росії, то стосунки були зруйновані ("попередниками"), треба налагодити, тому що це взаємовигідна співпраця, спільна історія, сусідство, до того ж, налагодження відносин Росія–Україна, сприятиме й іншій зовнішньополітичній перспективі – ЄС ("нормалізація наших відносин з Російською Федерацією не лише не стоїть на заваді процесові європейської інтеграції, а навпаки – сприяє йому"). Співпраця з ЄС має на меті полегшення виходу України з кризи, наближує (забарвлене виключно позитивно) встановлення зони вільної торгівлі, безвізового режиму, підписання Угоди про асоціацію, для цього необхідні реформи та модернізація у різних сферах. Варто зазначити, що дискурси зовнішньополітичного напрямку ЄС та Росія+Митний союз, які часто протиставляються в інших джерелах, у промовах В. Януковича співіснують органічно, подекуди підсилюючи один одного, однак, і з ЄС, і з Росією процес переговорів нелегкий.

2011 рік. У наступному календарному році стосовно ЄС принципово нічого не змінилось у промовах В. Ф. Януковича, ЄС – домінуючий напрям, залишається принцип прагматизму, та прагнення підписати Угоду про асоціацію з подальшою перспективою членства, до того ж, "продовження адаптації законодавства України до норм і вимог Європейського Союзу", в той же час, і ЄС, і Україна продовжують переживати кризу, ("ЄС сьогодні переживає непрості часи, одним із наслідків чого є підвищена чутливість до перспективи його подальшого розширення"). А от щодо Росії, зміни помітити можна. По–перше, менша присутність Росії у промовах, і відповідно менше переплетіння с дискурсом ЄС, стало озвучуватися, що сусідом є не лише Росія, але і ЄС ("з нашими сусідами і, насамперед, з Російською Федерацією, країнами Європейського Союзу"), про Митний союз "питання не стоїть", навіть в згадках про спільну історію з'явилися, крім Росії і Білорусі, татари та євреї (привітання з 9 травня), а поряд із партнерством з Росією з'явилися і "країни СНД", однак, досі залишаються за кадром "попередники", які обрали неправильну стратегію співробітництва з Росією, що доводиться виправляти зараз – нормалізувати і стабілізувати.

2012 рік. Непрості часи для ЄС стабільно не закінчуються, але у 2012 році, кризові процеси, у промовах В. Януковича, набули помітно більших масштабів, "якісно новий формат" залишається тим самим, що і в попередні роки, однак, з нового є поява "м'якої" форми інтеграції", також дещо більше акцентовано увагу на виконанні взятих Україною зобов'язань, та очікуванні порозуміння ("ми очікуємо на порозуміння з боку наших європейських партнерів), що цікаво, з'явилися "більшості політичних сил та суспільство", яке беззаперечно підтримує Угоду про асоціацію, а в питаннях інтеграції часом з'являється Володимир Путін ("запобігти створенню так званих ліній поділу на європейському, євразійському просторах. Я солідарний зі своїм колегою Володимиром Путіним у тому, що проведення таких ліній було б трагедією для майбутнього всіх європейських

ких народів”). Присутність останнього в дискурсі взагалі є новелою промов 2012 р., як і Митний союз та наявність “прийнятних форм інтеграції” до нього. Можна сказати, що у 2012 р. напрям зовнішньополітичних відносин Росія+Митний союз у промовах зображується більш оптимістично, хоча орієнтація на євроінтеграцію залишається незмінною.

2013 – рік новел для дискурсу ЄС, чітко означена мета євроінтеграції, пояснюється, як позитивно цей процес вплине на життя українців, з’являється “природна європейська ідентичність нашого народу, його історичної, культурної і ціннісної єдності з рештою європейців”, і “цивілізаційний вибір” України, що існує разом із братом–Росією, логіка химерна: цивілізаційний вибір – ЄС, Росія – братерство. До того ж нарешті “непрості часи” ЄС і кризи залишилися в минулих роках, у 2013 р. “Європейський Союз для нас залишається прикладом політичного, економічного й соціального успіху”. Виклики тепер в майбутньому і вони для України: “Найближчі два роки – це період значних зовнішніх і внутрішніх викликів”. Дискурс Росії у 2013 р. є дещо сентиментальним, бо практично у кожній промові Росія – це братерство, щодо Митного союзу – це перспективно, і ми не відмовляємось, просто модель співпраці ще шукаємо. Втім, звертається й увага на існування загроз зі сторони Росії (“Ми зацікавлені не мати ніяких проблем, щоб до нас не застосовувались дискримінаційні заходи з боку Митного союзу”). Показово, у привітаннях з 9 травня до росіян, білорусів, татар та євреїв, додалися поляки, чехи, словаки, французи, з якими українці билися “пліч–о–пліч”, щоб ніхто не був ображений. 2013 рік справедливо можна вважати майстерним маневрування між двома, як висловлюється Віктор Федорович, монстрами – ЄС і Росією.

Тепер, можна оцінити, як загалом співіснують дискурси ЄС та Росія+Митний союз у промовах Віктора Федоровича кризь роки. Найбільш переплетеними були дискурси ЄС та Росії у 2010 році, потім 2011 і 2012 роки відзначається коливанням між ЄС та Росією+Митний союз, і нарешті, 2013 рік – повертається *наче* близькість обох дискурсів, відкидається протиставлення вибору Захід–Схід, проте Україна між “монстрами” і робить “цивілізаційний вибір”, насправді, поточний рік є найбільш суперечливим. Щодо інших питань, В. Янукович помітно менше вживає займенник “я”, ніж “ми”, залежно від ситуації, він може говорити від імені українців, щоб підкреслити роль представника усієї держави, з іншої сторони “ми” знімає відповідальність з нього особисто, тому що дійова особа “ми”. Важливо, що “співвітчизники”, “громадяни”, “друзі”, “народ” лише у 2013 році були означені, як ті, що мають європейську ідентичність, та ще й “природну”. У свою чергу Україні усі чотири роки у промовах загрожує два зла. Перше – криза, непрості часи, наслідки кризи, (це зло впливає на всіх, і на ЄС, і Україну, дещо менше на Росію), але самі ці процеси підштовхують об’єднуватися заради взаємовигідної співпраці. Зло друге – попередники, які раніше зайняли неправильну позицію у зовнішньополітичних відносинах, правильна позиція – прагматизм, яким просякнуті усі обґрунтування необхідності співпраці, інтеграції та ін. Ситуація ускладнюється тим, що у промовах Президента, ми “не такі круті і багаті”, як Росія, і відповідно не такі розвинуті, як країни ЄС. Що характерно,

Україна чотири роки поспіль готова до інтеграції, виконуються зобов’язання, відбувається модернізація і реформи відповідно до “стандартів і принципів” ЄС. Загалом, дискурси ЄС та Росії у промовах Віктора Федоровича як заць–качка Л. Вітгенштейна, можна побачити і те, й інше, залежить від того, що очікує, там знайти.

Аналіз промов Президентів Російської Федерації Дмитра Медведєва та Володимира Путіна за період 25.02.2010 – 10.11.2013

У даному розділі ми мали на меті дещо інше завдання, ніж у аналізі промов Президента України. Нам було важливо серед промов Президентів Російської Федерації за той же проміжок часу (президентство Віктора Федоровича) віднайти саме ті промови, у яких не просто йде мова про співпрацю із Європейським Союзом чи Україною, а ці два напрямки поєднані, є реакція на інтеграційну політику України. Ми обрали промови Президентів Російської Федерації з тієї ж причини, що і у попередньому розділі: саме Президент визначає основні напрямки зовнішньої політики за Конституцією Російської Федерації [2]. Було вирішено взяти до розгляду не тільки персональні промови Президентів, а і виступи їх на міжнародних прес–конференціях та інтерв’ю, які представлені на сайті Президента Російської Федерації у розділі “Стенограми” [3]. Із виступів були виключені усі сторонні учасники – залишилися лише виступи Президентів, таким чином була збережена релевантність представлення дискурсу у промовах.

Таким чином, з періоду 25.02.2010 – 10.11.2013 лише 16 виступів представляють реакцію Російської Федерації на інтеграційну політику України. Загалом у контексті зовнішньої політики Президенти виголосили за цей період 744 промови, отже, релевантних промов – 2,1%. Загальна кількість сказаних слів – 18472. Аби отримати наочні результати, варто розглянути розподіл виступів за роками та президентствами Дмитра Медведєва та Володимира Путіна. Виявилось зручним те, що ці два варіанти розподілу зручно наклали один на іншого: усі виступи за 2010–2011 належать Медведєву, а за 2012–2013 – Путіну. Співставимо ці дані із згадуваним європейського та українського контекстів та представимо у табл. 2.

Таблиця 2

	2010 (Медведєв)	2011 (Медведєв)	2012 (Путін)	2013 (Путін)
Кількість промов за ключовою фразою “зовнішня політика”	206	154	201	183
Кількість промов із реакцією на інтеграційну політику України	6 (2,91%)	2 (1,29%)	4 (1,99%)	4 (2,18%)
Кількість слів у промовах із реакцією на інтеграційну політику України	9876	1982	3684	2928
Наявність спільнокореневих слів із коренем “євро”	64 (0,65%)	4 (0,2%)	34 (0,92%)	15 (0,51%)
Наявність спільнокореневих слів із коренем “україн”	94 (0,95%)	21 (1,05%)	20 (0,54%)	68 (2,32%)

Бачимо, що на кожного із Президентів припадає приблизно однакова кількість виступів у контексті української інтеграції до Європейського союзу, хоч і даний контекст не настільки потужно представлений у промовах, котрі містять дискурс зовнішньої політики, як ми

очікували. Отримані дані варто розглянути за роками, накладаючи їх на соціально–політичний фон взаємодієносин.

2010. Цей рік став першим у новому етапі розвитку україно–російських стосунків, адже новим Президентом став Віктор Федорович, який виступав за зближення із Російською Федерацією. Це зближення дійсно почалось – варто хоча б пригадати так звану “Харківську угоду” про перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України, підписану невдовзі після здобуття Януковичем повноважень – 27.04.2010 [6].

Дане твердження підтверджується таблицею. Бачимо, що частка промов Президента Росії із реакцією на інтеграційну політику України у цей рік присвятили 2,91% промов із напрямку зовнішньої політики – найбільше із чотирьох досліджуваних років. Також у цих промовах було сказано найбільше слів – 9876. Усе це підтверджує, що Росія також намагалась у свою чергу навести контакт із новою владою в Україні. Тепер варто з’ясувати, яким чином висвітлювались ключові поняття для нашої роботи: євроінтеграція України та російсько–українські відносини.

Чітко простежується намір Росії розвинути всеохопні російсько–українські стосунки, за яких співпраця із Росією стане пріоритетною для України. Підтримується образ “братніх народів”, “нас”, котрим краще разом будувати інтеграційну політику, аніж окремо. Тим не менше, Медведєв все ж розмежує Україну та Росію всередині цієї “ми”–сукупності, визнаючи, що Україна – самостійна держава, яка сама може обирати, яким чином інтеграційну політику будувати. Медведєв, звісно, не висловлює впевненості у тому, що європейський напрямок – правильний для України, він закликає Януковича та український уряд провадити виважену політику і добре обдумати свій вибір.

2011. Після, так би мовити, “вступного” року у формуванні дискурсу відносин у трикутнику “Євросоюз–Україна–Росія”, 2011 рік став найменш продуктивним із чотирьох розглянутих. Нас зацікавили лише дві промови, у яких було сказано 1982 слова, із яких всього лише 4 (тільки 0,2%) стосувалось європейського напрямку.

Дані 2011 року є логічним продовженням попередніх даних. Значно менше розмов про інтеграцію – лише повторна пропозиція сформувати єдину інтеграційну політику, без загострення уваги на цьому моменті. Паралельно Медведєв наголошує на тому, що україно–російські стосунки добре розвинулись за рік, що українські “друзі” стали “партнерами”. Найголовніше, що одразу кидається в очі, немає настільки явного намагання створити “ми”–сукупність, і акцентування на “братерстві” народів – дещо обережніше формування значень, на відміну від попереднього року.

2012. У цьому році, із розвитком інтеграційних процесів в Україні та появою “більшості політичних сил та суспільства”, які беззаперечно підтримують Угоду про асоціацію, а також повернення Володимира Володимировича Путіна в крісло Президента Російської Федерації, спостерігаємо підвищення активності у формуванні значень в трикутнику “Євросоюз–Україна–Росія”, хоч і не настільки потужне, як у 2010 році. Ми відібрали чотири промови, у яких було сказано 3684 слова. Варто відзначити, що це єдиний рік, коли була присутня більша частка спільнокореневих слів із коренем “євро”, що

наводить на роздуми про активніше будовання власного набору значень стосовно євроінтеграції.

2012 рік став поворотним в україно–російських стосунках. Повернення Путіна привело із собою більш жорстку політику з боку Росії. В той час як про євроінтеграцію України говорять мало, з’являється новий горизонт значень – починається пропаганда входження України до Митного союзу – причому не як додаткова опція, а як взаємовиключна альтернатива. Путін недвозначно натякає, що Україна повинна дуже добре обдумати свій подальший шлях, бо вона не може йти одночасно обома.

2013. Після напруженого 2012–го року, цікаво спостерігати, яким чином ситуація продовжуватиметься. 2013 рік, за результатами контент–аналізу, досі представлений чотирма промовама, смислове наповнення ключовими словами одразу звертає на себе увагу: найвища частка вживання слів із коренем “украин” за розглянуті 4 роки.

Спостерігаємо, що агресивна політика Росії стосовно інтеграції України у Митний союз як альтернатива євроінтеграції не змінилась – вона стала навіть інтенсивнішою, хоч і маскується словами про те, що Росія прийме будь–який вибір. Прямо висловлюються погрози економічних санкцій проти України в разі підписання Угоди про асоціацію – таким чином Росія чинить тиск на Україну, прямим чином втручаючись у євроінтеграційний процес.

На допомогу економічному тиску залучається також формування соціокультурного дискурсу “єдиного народу”, який замінив поняття “братніх народів” із попередніх років. В той же час Україна як держава уже не залучається до “ми”–сукупності. Путін у своїх промовах намагається сформувати єдиний горизонт значень для двох народів в обхід державного апарату, аби впливати на дебати всередині українського суспільства стосовно підписання Угоди про асоціацію.

Аналіз дискурсів президентів України та Росії

Проаналізувавши дискурси офіційної влади України та Росії стосовно двох напрямків зовнішньополітичної співпраці ми можемо зробити наступне узагальнення.

Перше, на що варто звернути увагу, це контраст між доволі прагматичною “мовою” Януковича і, навпроти, емоційно забарвленою риторикою Путіна та Медведєва. Так, якщо перший найчастіше звертається до таких структур, як “економічна співпраця”, “баланс інтересів”, “стратегічна важливість”, “партнерство”, “взаємовигідна співпраця”, тощо, то в мові Медведєва та Путіна прослідковуються такі інтонації, як “дійсно особливі відносини, братські, історичні відносини”, “дуже близькі народи”, відбувається звертання до спільних історичних витоків та постулатно заявляється, що українці та росіяни – це єдиний народ: “у нас одна дніпровська, київська купіль, у нас, безумовно, спільні історичні корені і спільні долі, у нас спільна релігія, спільна віра, у нас дуже схожа культура, мови, традиції і менталітет”. Варто зауважити, що існує деяка відмінність між риторикою Путіна та Медведєва. Путін розглядає Україну та Росію як “ми–сукупність”, натомість, Медведєв воліє розмежувати країни, чим підкреслює самостійність прийняття рішень кожної з них. Для “мови” В. Януковича характерно те, що на неї помітно впливає

превалювання того чи іншого зовнішньополітичного напрямку, це особливо виражається у привітаннях зі святами, де побажання неодмінно супроводжується прикметником “європейський”, що має лише позитивні конотації. Яскравий приклад тому, як віддзеркалюється дискурс зовнішньої політики у мові окремих промов, – привітання з 9 травня крізь роки президенства Віктора Федоровича: “річниця Перемоги у Великій Вітчизняній війні – одна з найважливіших дат, яка об’єднує народи України, Росії і Білорусі” – “маємо згадати усіх, хто загинув у цій боротьбі за життя <...> українців, росіян, білорусів, татар, євреїв, всіх, хто пав жертвою трагічних спроб втілити антигуманні ідеї” “українці пліч-о-пліч з росіянами і білорусами, словаками, чехами, поляками, французами боролися з нацистськими загарбниками” – бачимо, як поступово розширюється географія привітання.

Варто визначити, які є “очевидні” уявлення присутні у дискурсах. У Віктора Федоровича превалює позиція “ми”, якій приписується наявність “євроінтеграційних прагнень”, а з 2013 року “цивілізаційний вибір” на користь ЄС та “природна європейська ідентичність”, які залишаються затиснуті між “двома монстрами”, в той самий час, “ми” як Україна має завідомо слабшу позицію (не такі у термінах В. Януковича “багаті і круті”, не такі розвинуті). “Ми” хоча і зазнає тиску від сильніших сторін, але має активну позицію, “ми” адаптуємося до принципів ЄС, шукаємо шляхи співпраці, гармонізуємо відносини.

Негативне навантаження промов несуть перешкоди, криза, і попередники. Перешкоди – переговорний процес завжди, у промовах, або непростий, або нелегкий, криза – перманентна загроза і в ЄС, і в Україні, попередники – зруйнували порядок всередині держави, відносини з Росією, тепер треба все відновлювати. Ці три змінні використовуються для обґрунтування необхідності тих чи інших кроків. Додатковим легітиматором реформ влади виступають “стандарти ЄС”, якими пояснюються перетворення практично в усіх сферах державної політики, а у виборі напрямку партнерства виправданням стає “національний прагматизм”.

Зовнішньополітична реальність, скільки б вона не була завуальована переплетінням дискурсів ЄС і Росії у промовах, не підкреслювалась неможливість протиставляти напрямки Захід–Схід, все одно Україна (з 2013 року) – “міжцивілізаційний портал”. Причому, який би трикутник не впливав з промов Євроатлантика – Україна – Євразія чи Європа – СНД – Азія, Україні залишається середнє місце, і головна мета, що підспудно присутня у промовах, – догодити сторонам, з метою отримати щось від обох. Що важливо, два дискурси ЄС і Росії апелюють до різних аспектів. ЄС – це економічна співпраця у першу чергу (хоча у 2013 рік віднайшлися і спільні цінності), Росія – це братерство, історія, сусідство, тут співпраця і в гуманітарній, соціальної та науковій сфері, хоча економіка також важлива, але тут присутній відтінок приреченості, бо “ми” інакше не можемо. Непорівнюваність цих аспектів, один – апеляція до раціональності, інший – скоріше до емоцій, дещо розмиває протиставлення дискурсів. Отож, промови В. Януковича просякнуті нав’язливою обережністю, що може свідчити про бажання залишити достатньо

широкий простір для маневрування у сфері зовнішньополітичних відносин.

Президенти Російської Федерації формують власний набір “очевидних уявлень” у дискурсах. Чітко простежується еволюція поняття “ми” – сукупності. Протягом чотирьох досліджуваних років спостерігаємо, як Україна спочатку визначається як належна до цієї спільноти як географічно, так і суспільно-політично. Ще за Медведєва, із появою у 2011 році напруги в українсько-російських відносинах, починається руйнування “ми” – сукупності – Україна визначається як “сусід”, “партнер”, іноді із залишку сконструйованих значень – “друг”, але спостерігається чітке протиставлення, розмежування груп “ми” та “вони”, причому, зрозуміло, Україна та Росія, знаходяться у протилежних групах. Ми, як науковці, не повинні забувати про те, що Медведєв насправді не формував горизонт смислів самостійно, адже вплив прем’єра-Путіна на неформальному рівні був значним.

Із поверненням Путіна у президентське крісло цей процес набуває нових обертів, а також включає у себе нові уявлення у дискурсах. Зокрема, починається активна пропаганда Митного союзу як “альтернативи”, протилежного та взаємовиключного напрямку інтеграції. Росія навантажує українське суспільство цими значеннями, а у поточному році і застосує прями форми тиску на українську владу, переважно економічного. Поруч із ним також іде формування нових уявлень в культурних дискурсах, які Путін намагається інкорпорувати в українське суспільство. Найяскравішим виявленням стала чергова спроба формування образу “єдиного народу”, спільного горизонту значень для українців та росіян, із метою забезпечити пріоритетність напрямку інтеграції до Митного союзу. Відображення усіх цих спроб можна побачити у ЗМІ.

Якщо у промовах В. Януковича протиставлення зовнішньополітичних напрямів розмивається, то ЗМІ навпаки заострює протиріччя і несумісність цих двох векторів, але самі напрями сумніву не піддаються. Усі процеси, які пов’язані з ЄС, як і у В. Януковича, мають лише позитивний сенс, тобто можливі негативні наслідки виключені і з дискурсу Президента, і зі ЗМІ; відповідно, втрати і політичні, і європейські – це Митний союз і Росія. Логіка ЗМІ не лише в реальному оцінюванні переваг та недоліків Союзів, а в тому, що ЗМІ рідко представляє читачу для розмірковування два хороші або два погані варіанти розвитку подій, за законами жанру, має бути протиставлення хороший–поганий, щоб споживачу інформації було все зрозуміло.

Висновки. У дослідницькій роботі проведено аналіз дискурсів президентів України та Росії щодо зовнішньої політики України. Основну увагу було зосереджено на офіційних промовах В. Януковича, В. Путіна та Д. Медведєва, їх дискурс-аналіз дозволив нам зробити кілька важливих висновків. По-перше, ми звернули увагу на відмінність у мові політиків, Так, риторика В. Януковича є доволі поміркованою та прагматичною. В його виступах часто акцентується увага на раціональних засадах співпраці, таких, як економічне зростання, взаємовигідна співпраця, стратегічна важливість, тощо. Натомість, у виступах В. Путіна та Д. Медведєва прослідковуються більш емоційні заклики, вони тримають увагу на таких явищах, як спільне історичне минуле,

схожість культур, мов, релігій, часто зустрічаються заклики до єднання братерських народів. По-друге, ми побачили чіткий діалог між політиками з України та Росії, та змогли дослідити його динаміку. У 2010 році новобраний президент України В. Януковича декларував важливість двовекторної політики – як проєвропейської, так і проросійської одночасно. Президент Росії Д. Медведєв підтримав нормалізацію українсько-російських відносин. Проте, у 2011 році необхідність щільної українсько-російської співпраці відсутня в дискурсах обох політиків. У наступному році у дискурсі В. Януковича повертається акцент на Росію, як на важливого стратегічного партнера, вага України у промовах В. Путіна також зростає. Поточний рік відзначився амбівалентністю промов Януковича, проте, риторика Путіна стає більш агресивною щодо євроінтеграційних прагнень України.

Список використаних джерел

1. Йоргенсен, Марианне В., Филлипс, Луиза Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / пер. с англ. – 2-е изд., испр. – Х. : Изд-во “Гуманитарный центр”, 2008.
2. Конституция Российской Федерации. Глава 4. Президент Российской Федерации. – Режим доступа : <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-6.htm>
3. Президент России. Стенограммы. – Режим доступа : <http://www.kremlin.ru/transcripts>
4. Президент України Віктор Янукович. Офіційне інтернет-представництво. Промови. – Режим доступа : http://www.president.gov.ua/news/index.php?start=195&cat=11&dir=0&event=0&search_string=&logic=all&from_day=1&from_month=1&from_year=2005&till_day=12&till_month=11&till_year=2013&order=desc. Усі промови були взяті з офіційного інтернет-представництва Президента України та об'єднані в архів.
5. Стаття 102. Конституція України – Розділ V. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/chapter05.html>
6. Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України. Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_359

References

1. Jorgensen, Marianne V., Phillips, Luiza Dzh. Diskurs-analiz. Teorija i metod / per. s angl. – 2-e izd., ispr. – H. : Izd-vo “Gumanitarnyj centr”, 2008.
2. Konstitucija Rossijskoj Federacii. Glava 4. Prezident Rossijskoj Federacii. – Rezhim dostupu : <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-6.htm>
3. Prezident Rossii. Stenogrammy. – Rezhim dostupu : <http://www.kremlin.ru/transcripts>
4. Prezydent Ukraïny Viktor Janukovyč. Oficijne internet-predstavnyctvo. Promovy. – Rezhim dostupu : http://www.president.gov.ua/news/index.php?start=195&cat=11&dir=0&event=0&search_string=&logic=all&from_day=1&from_month=1&from_year=2005&till_day=12&till_month=11&till_year=2013&order=desc. Usi promovy byly vzjati z oficijnoho internet-predstavnyctva Prezydenta Ukraïny ta ob'jednani v archiv.
5. Stat'ja 102. Konstytucija Ukraïny – Rozdil V. Rezhim dostupu: <http://www.president.gov.ua/content/chapter05.html>
6. Uhoda mizh Ukraïnoju ta Rosijskoju Federacijeu z pytan perebuvannja Čornomorskoho flotu Rosijskoj Federacii na terytorii Ukraïny. – Rezhim dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_359

Криворучко О., магістр політології, Національний університет “Києво-Могилянська Академія” (Україна, Київ), krivoruchko@i.ua
Рыбак В., магістр політології, Національний університет “Києво-Могилянська Академія” (Україна, Київ), locodarffin@gmail.com
Ярославцева Е., магістр політології, Національний університет “Києво-Могилянська Академія” (Україна, Київ), yaroslavtseval@ukr.net

Внешняя политика в дискурсах президентов Украины и России

Проведен анализ дискурсов президентов Украины и России по внешней политике Украины (интеграции в Евросоюз или в Таможенный союз) за период с 25 февраля 2010 по 10 ноября 2013 года, опираясь на теорию дискурса

Э. Лаклау и Ш. Муф. В заключении авторы демонстрируют взаимосвязь дискурсов президентов Украины и России, наличие четкого диалога между политиками и динамикой его изменений.

Ключевые слова: дискурс-анализ, внешняя политика Украины, В. Янукович, В. Путин, Д. Медведев.

Kryvoruchko O., graduate student of political science, National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (Ukraine, Kyiv), krivoruchko@i.ua
Rybak V., graduate student of political science, National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (Ukraine, Kyiv), locodarffin@gmail.com
Yaroslavtseva Ye., graduate student of political science, National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (Ukraine, Kyiv), yaroslavtseval@ukr.net

Foreign Policy in discourses of Presidents of Ukraine and Russia

The article analyzes the discourses of Presidents of Ukraine and Russia on foreign policy of Ukraine (integration into the EU or into the Customs Union) during the period from 25 February 2010 to 10 November 2013, based on the theory of discourse Laklau E. and S. Muff. In conclusion the authors demonstrate the interconnectedness of the discussions of Presidents of Ukraine and Russia, a clear dialogue between politicians and the dynamics of its changes.

Keywords: discourse analysis, foreign policy of Ukraine, V. Yanukovich, V. Putin, D. Medvedev.

* * *

УДК 327.7

Мамедов А. Ш.

диссертант, Гянджинский государственный университет (Азербайджан, Гянджа), asimmemmed@yahoo.com.tr

ПРИЧИНЫ И СЛЕДСТВИЯ “РЕВОЛЮЦИИ РОЗ” В ГРУЗИИ

Отмечается, что среди стран, входящих в состав СНГ, наиболее худшие отношения наблюдаются между Россией и Грузией. Так же отмечается, что, несмотря на 200-летние исторические связи между этими странами, в советские годы возникли некоторые территориальные проблемы внутри страны, которые не решены по сей день.

Ключевые слова: “революция роз”, этнические столкновения, внешняя политика, Грузия, Россия.

(статья друкється мовою оригіналу)

Грузия расположена на магистральных путях Западной Европа–Черное море–Южный Кавказ–Каспийское море–Средняя Азия и является географически важным регионом. Грузия расположена на стыке западно-восточных и севера-южных направлений энергетических путей магистральных дорог. Она граничит с семью регионами Российской Федерации. Эта стратегическая позиция ставит под внимание взаимоотношения между Россией и Грузией с ее региональными силами в бассейне Черного моря.

Россия проявляет большую заинтересованность в отношении Южного Кавказа. В течении многих лет Москва сохранившая руководство в этом регионе пытается отстоять свои позиции. Россия, следящая за повышением заинтересованности западных стран к Грузии и Азербайджану пытается своими действиями занять позицию в регионе.

России беспокоит отношения между странами СНГ и США, Европейского союза, Китая и Турции и т.д. и она с интересом наблюдает за всеми действиями этих стран. Потому что, расширение позиций этих держав в Южном Кавказе приводит к мысли ослабления позиций России и все эти процессы находятся в центре внимания Москвы.

Но Москва, ведя борьбу с новыми политиками, ее отношения со странами региона обостряются. В последние годы Россия действует против Грузии, используя внешнеполитические отношения. Напротив США в своих отношениях со странами региона идет им на-